

VAJDA ANDRÁS

A NÉPRAJZI ÖRÖKSÉG HELYZETE MAROS MEGYÉBEN

Előmunkálatok Maros megye néprajzához

KIVONAT: Jelen kézirat egy nagyobb kutatás – melynek célja a Maros megyei magyarság néprajzi örökségének feltárása és kézikönyv vagy adatbázis formájában való megjelenítése – első részeredménye, célja feltárni a Maros megye (egykori Marosszék, majd Maros-Torda vármegye) magyarságának néprajzára vonatkozó szétszórt kutatásokat, valamint megállapítani azokat a tendenciákat (főbb kutatási területek és helyszínek), amelyek a kutatás elmúlt másfélszáz évét jellemezték. A tanulmány történeti perspektívát alkalmaz, és feltáró jellegű. Azt vizsgálja, hogy az elmúlt másfél évszázadban milyen törekvések voltak jellemzőek a térség népi kultúrájának feltárását és sajátosságainak meghatározását illetően, valamint azt is, hogy ezek az eredmények miként épültek be a helyi és a tudományos társadalomba.

KULCSSZAVAK: Maros megye, néprajzi régió, néprajzi örökség, néprajzi kutatások, tudománytörténet

Marosszék, Maros-Torda vármegye, Maros régió

Maros megye Románia, ezen belül a történelmi Erdély közepén helyezkedik el, mintegy 6700 km² területen. Székhelye Marosvásárhely, további városai Segesvár, Szászrégen, Marosludas, Szováta, Dicsőszentmárton, Nyárádszereda, Sármas. Önálló közigazgatási terület, amely az 1968-as megyésítés során jött létre az egykori Maros-Torda vármegye és kisebb részben az egykori Nagy-Küküllő vármegye területének összevonásából. 2001 óta Hargita, Kovászna, Brassó és Fehér megyékkel együtt a középső fejlesztési régió részét képezi, Gyulafehérvár központtal. Középső és keleti része (az egykori Marosszék) Székelyföldhöz tartozik, a Maros bal partján található települések a Mezőséghez sorolhatók, a Segesvár környékén található települések pedig korábban a Szászföld (Királyföld) részét képezték. A megye hegy- és vízrajzi tengelyét a területét 180 km hosszúságban átszelő, a megye nevét adó, Erdély legfontosabb folyójának tekinthető Maros adja.

A megyésítés idején (1968) a térségben nagyjából fele-fele arányban laktak románok (49%) és magyarok (44,3%), az elmúlt fél évszázad azonban az arányok enyhe elmozdulását eredményezte: a román népesség teszi ki a megye 53,2%-át, míg a magyar ajkú lakosság az össznépesség mintegy 39,3%-át adja. Ugyanakkor itt kell megemlítenünk, hogy Maros megye rendelkezik a romániai megyék közül a legnagyobb roma közösséggel.

Ezzel együtt nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a mai Maros megye valójában több kisebb-nagyobb néprajzi kistájat foglal magában, melyek határai több esetben túl is lépnek a jelenlegi megyehatárokon. Ugyanakkor a képet az is tovább bonyolítja, hogy a magyar és a román néprajzkutatás eltérő tájfelosztást és tájmeghatározást alkalmaz.

Maros megye több mint 50 éves története során a megyehatárokat illetően történtek ugyan kisebb módosítások, de ezek nem hoztak lényeges változást etnikai összetételének és gazdasági szerkezetének, valamint vízrajzi és domborzati jellemzőinek tekintetében.

A vizsgálat léptékéül nem Erdély táji/kulturális tagolódásának a néprajzi irodalomban használt hagyományos (történeti) felosztását (Maros megye helyett például Marosszék) vettük figyelembe, hanem a ma is érvényes adminisztratív határokat. Ennek több oka van: (1) Maros megye esetében sokkal kevésbé fedí egymást a mai adminisztratív terület és az egykori közigazgatási egységek, a székek területe, mint a másik két székelyföldi megye (Hargita és Kovászna) esetében. (2) Marosszék területe hegy- és vízrajzi adottságainak köszönhetően több, jól elkülönülő kisebb tájra tagolódik,¹ melyek jellemzően át is lépik Marosszék határait. Ezért a Marosszék tájmeghatározás sokkal bizonytalanabb, és a néprajzi szakirodalomban is kevésbé használt, mint a többi szék esetében (erről lásd lentebb). (3) Az új közigazgatási szerkezet (a megyék) hosszú, több mint fél évszázados fennállásának következtében egyre erősebben elhalványult a táji/kistáji öntudat,² másrészt pedig – ezzel mintegy párhuzamosan – egyfajta megyei öntudat kialakulása is érzékelhető a mindennapi beszédben. (4) Ugyanakkor az elmúlt fél évszázad néprajzi kutatásaiból – részben éppen az 1. és 2. pontban jelzett okok miatt – rendre kimaradt vagy a Marosszéken végzett kutatásoktól függetlenül alakult a Marosszék-től északkeletre eső terület tömbmagyarságának vizsgálata.

Mindez indokoltá teszi, hogy a ma is érvényben lévő (gazdasági és politikai-adminisztratív szempontból meghatározó) szervezeti formát, a megyei keretet vegyük elemzésünk alapjául.

1 Ez nem csak Marosszékra jellemző. Kósa László a teljes Székelyföld belső tagolódásáról szólva említi meg, hogy: „Székelyföld változatos felszínű terület. Folyó- és patak völgyek, folyómenti síkságok, hegyi medencék és hegyvonulatok tagolják. Ennek következtében az egykori székek jelezte nagyobb tájakon belül több kisebb táj is található a Székelyföldön. Jól elkülönülő medencék Gyergyó és Kászon, jellegzetes folyómenti tájak Nyárad mente, Nyíkö mente, Homoród mente, Maros mente. Természetrajzi elnevezés az Erdővidék és a Sóvidék, Szikonyország. Vallási különállásra utal a háromszéki és a marosszéki Szentföld. Történeti különállás emléke a Partium. Újabb tréfásízü neve a Nyárad mente zöldségtermelő vidékének: Murokország.” (Kósa – Filep 1983, 175–176.)

2 Főleg a székely (marosszéki) öntudat erőteljes elhalványulásának lehetünk az elmúlt időszakban tanúi. Gagyi József hívta fel a figyelmemet arra, hogy az egykori Marosszéken, Nyárad mentén végzett gyűjtései során az interjúalanyok gyakran úgy határozzák meg a székelyeket, mint akik Parajdon túl (azaz a megyehatáron túl) laknak, és az Udvarhelyre, Csíksomlyóra vagy egyéb székelyföldi helyszínekre történő elutazásról úgy beszélnek, hogy „mikor Székelyföldre mentünk”.

Maros megye területén található kistájak a néprajzi irodalomban

A magyar nép „táji és néprajzi műveltségbeli tagoltságának” feltárását és bemutatását, valamint az egyes néprajzi tájegységek behatárolását több alkalommal és többen is elvégezték. Ezek közül elsőként érdemes Kós Károly egy korai, a *Művelődés* hasábjain közzétett írását megemlíteni, melyben a szerző röviden bemutatja a mai Románia területén élő magyarság területi tagolódását. A szerző szerint a romániai magyarság négy nagyobb területen helyezkedik el: (1) A Királyhágón túl, amelyet „Partium”-nak is neveznek; (2) Nyugat-Erdélyben – a (keleti) székely és (déli) szász székek területével szemben, ezt a vidéket vármegyei területeknek is nevezték; (3) a Székelyföldön és (4) a Csángóföldön.³ A Kós Károly által javasolt felosztásban a mai Maros megye északi részén található magyarok által lakott települések a nyugat-erdélyi (vármegyei) területhez tartozó Felső-Maros mentéhez, a déli részén található pedig a Küküllő mentéhez (Víz mellékhez) sorolódnak. A szerző az egykori Marosszékhez tartozó területet pedig a következő kistájakra tagolja:

„– Marosmente. A Nyárádtő–Régen közti Marosszakasz és a mellékvölgyek mintegy 50 »marosszéki« faluja, Marosvásárhely környékén.

– Nyárádmunte. Marosszéknek a Nyárádmuntén fekvő félszáz faluja. Vásárosközpontja Nyárádszereda, mely sokáig az egész szék központja is volt. Felső, katolikus vidékét »Szentföldnek«, alsó, kertészettel foglalkozó falucsoportját »Murokország«-nak is nevezgetik.

– Erdőszentgyörgy vidéke. A Kis-Küküllő felső völgyének 20 marosszéki faluja Erdőszentgyörgy vásáros központtal.”⁴

Barabás László szerint ebből a tájbeosztásból az olvasható ki, hogy Kós Károly „Marosszéknek nem tartotta önálló székely néprajzi tájnak, hanem csupán egykori széki közigazgatási területnek, amelyen több, kisebb-nagyobb, a határait is átszelő néprajzi kistáj alakult ki.”⁵

3 Lásd Kós 1957, 32.

4 Kós 1957, 33.

5 Barabás 2016, 66.

A magyar nép táji tagoltságának bemutatása szempontjából szintén fontos, és a táji tagolást máig meghatározó írásnak számít Kósa László és Filep Antal közös munkája⁶ és a *Magyar néprajzi lexikon* szócikkei.

A *magyar nép táji-történeti tagolódása* című könyvben felsorolt és bemutatott néprajzi tájak és kistájak közül Marosszékhez tartozik a mai Maros megye területén található, magyarok lakta települések legnagyobb része. Emellett a Küküllő mente – ezen belül is Vízmelléke –,⁷ valamint a Mezőség és a Királyföldként, később Szászföldként emlegetett terület⁸ egy-egy kisebb része tartozik ma Maros megyéhez. A szerző Marosszéken belül külön említi a Nyárád mentét, ezen belül a Nyárád alsó folyásánál található, elsősorban zöldségtermesztéséről ismert Murokországot⁹ és a Nyárád mente túlnyomó részt protestánsok lakta területén belül található katolikus szigetét, a Szentföldet¹⁰, valamint a Kis-küküllő és a Parajd patak között található (Sóvárادت, Szovátát, Parajdot, Alsó- és Felső-Sófalvát, Korondot és Atyhát magába foglaló) Sóvidéket¹¹. Ugyanakkor Kósa László a Mezőség bemutatásánál említi meg az egyébként külön egységet képező Felső-Maros mentét is, mely a Szászrégentől északra eső 6 magyar települést foglalja magába.¹² Bár – mint azt már fentebb is jeleztük – Kósa László a Székelyföld belső tagolódásának leírásánál jelzi, hogy Marosszéken belül a Maros mente jól elkülönülő folyómenti kistáj, ennek a területnek a bemutatására nem kerül sor a kötet lapjain. Ugyanez a táji felosztás található a *Magyar néprajzi lexikonban* is.¹³

Az erdélyi magyar tánczene táji tagolódásának, az egyes kistájak egymáshoz való hierarchikus viszonyulásának monografikus bemutatását Pávai István készítette el.¹⁴ A szerző Marosszéken belül a következő kistájakat különíti el: Marostere (Marosmező), Marosszéki Mezőség, Felső-Kis-Küküllő mente,

6 Kósa – Filep 1983.

7 Kósa – Filep 1983, 137.

8 Kósa – Filep 1983, 129.

9 Kósa – Filep 1983, 145.

10 Kósa – Filep 1983, 176.

11 Kósa – Filep 1983, 166.

12 Kósa – Filep 1983, 145–146.

13 Jellemzően itt sem találkozunk Maros mente szócikkkel.

14 Pávai 2012a., 2012b.

valamint Nyárád mente. Ez utóbbin belül pedig öt kisebb egységet különít el: az Északi Felső-Nyárád mentét (Szentföld), a Déli Felső-Nyárád mentét (Bekecsalja), a Közép-Nyárád mentét és az Alsó-Nyárád mentét (Murokország). Sóvidéket viszont Udvarhelyszék részeként tárgyalja, bár egy későbbi tanulmányában már jelzi, hogy itt különbséget kell tenni a Marosszékhez (alföldi) és az Udvarhelyszékhez tartozó Sóvidék között, valamint beszélhetünk „egy olyan falusorról, kontaktzónáról [is], amely övezi a tényleges Sóvidéket, átmenetet és kapcsolatot képez a szomszédos kistájakkal: Varság, Farkaslaka, Székelypálfalva, Etéd, Siklód, Szolokma, Kibéd, Vármező”.¹⁵ Ugyancsak itt említi meg a Felső-Kis-Küküllő mentét is mint sajátos kistajat, mely „a Kis-Küküllő Székelyföldre eső szakaszát jelenti Kelementelkétől Kibédig. A kistáj régóta kialakult vásáros központja Erdőszentgyörgy”.¹⁶ Maros megye Marosszékától délre eső településeit a szerző – Kósa Lászlóhoz hasonlóan – a Maros-Küküllő vidékén belül található Vízmellékhez sorolja,¹⁷ míg az észak-északkeletre eső részt a Felső-Maros vidékéhez, ahol a szerző külön kistájként határozza meg az Északi Felső-Maros mentét, a Déli Felső-Maros mentét, a Luc-Sár vidékét és a Görgény völgyét.¹⁸

Jagamas János, Faragó József és Martin György az erdélyi népzene- és néptáncdialektusok vizsgálata során a Szászrégentől északra fekvő, az egykori Torda vármegye részét képező falvakat is Marosszékhez sorolták, de hangsúlyozták, hogy Marosszék vármegyei (mezősegi) települései a székelység sajátos, átmeneti területét képezik.¹⁹

A székelyföldi népi építészet kistáji tagolódását bemutató tanulmányában Furu Árpád a következő kistajakat említi, melyek a mai Maros megye részét képezik: (1) a Sóvidék mint jellegzetes átmeneti övezet, mely a Székelyföld nagytáj és a közép-erdélyi Marosszék között húzódik, és jellemzője „a kötött, galambbúgos nagykapuk hiánya, melyet viszont a faragott, gyakran szőlőlevelekkel és fürtökkel díszített kiskapuk, és a mellettük álló, hullámvonalas kapuszárnyak-

15 Pávai 2018, 32.

16 Pávai 2018, 36.

17 De itt is megkülönbözteti az Alsó-, Felső- és Közép-Vízmelléket.

18 Pávai 2012a., 2012b.

19 Martin 1990.; Jagamas – Faragó 1974.

kal ellátott szekérbejárók jelentősebb száma ellensúlyoz²⁰, (2) a Nyárad mente, melynek „[k]arakteres altájegysége a Bekecsalja, mely díszes faépítészete miatt egyedülálló. Alsó- és Közép-Nyárad mente az ekkor beinduló gyors modernizálódás hatására gyorsan elveszítette sajátos jellemzőit²¹.

Kós Károly, valamint később a Kósa László és Filep Antal által használt felosztás finomítását, következetlenségeinek kiigazítását Barabás László végezte el. Barabás először a dramatikus népszokásokról készített monográfiájának bevezetőjében tett kísérletet a marosszéki népi kultúra táji tagolására, majd néhány évvel később külön tanulmányt szentelt a kérdésnek, mely az *Ethnographia* hasábjain látott napvilágot.²² A szerző motivációit már a tanulmány bevezető soraiban megfogalmazza: a kalendáris népszokások vizsgálata során nagyon hamar kiderült, hogy elkerülhetetlen a néprajzi tájak kérdésének tisztázása, annál is inkább, mert nemcsak a mindennapi szóhasználatban²³, de a tudományos munkákban sem értik mindig ugyanazt a területet Marosszéken.²⁴ A szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy ennek legékeesebb példája a 2011-ben megjelent akadémiai szintézis, a *Magyar néprajz* I. kötetének a kulturális régiókkal és etnikai, néprajzi csoportokkal foglalkozó fejezete, ahol az általunk vizsgált régióval kapcsolatosan a térképek és a szöveg között nagyfokú eltérések érzékelhetők:

„A szöveg a Mezőség részeként tárgyalja Felső-Maros mentét, de a térkép Székelyföld részeként ábrázolja a Felső-Maros mentét is magába foglaló területet Sáromberkétől Dédáig. Ez a terület viszont a térképen Felső-Maros mentiként jelenik meg, amely a szövegben a Mezőség része. Magától adódik a kérdés: mind a Mezőség, mind a Székelyföld része ez a fél-megyényi terület? Vagy csak a »nézőpontok egymásra vetítődéséről« van szó?»²⁵

20 Furu 2016, 12.

21 Furu 2016, 12.

22 Barabás 2016.

23 Erre jó példa, hogy a három megyét lefedő *Székelyhon* hírportál Marosszék néven hivatkozik a teljes mai Maros megye területére. Ez a fajta reflektálatlan egyenlőségtétel az egykori székek és a mai megyék között egyébként a politikai közbeszédre is jellemző.

24 Barabás 2016, 66.

25 Barabás 2016, 69.

A szerző javaslata az, hogy a Székelyföld és a Mezőség találkozásánál mindenképpen számolni kell egy olyan, sok szempontból átmeneti zónával, mely területileg és kulturálisan nem azonos sem az egykori Marosszékkel, sem a mai Maros megyével²⁶ (előbbinél nagyobb, utóbbinál valamivel kisebb). A szerző ennek megnevezésére a Marosi régió elnevezést javasolja.²⁷ Ezt a régiót erős belső tagoltság jellemzi, amely abban is megnyilvánul, hogy „a népi tájszemlélet és lokális identitástudat »mértékegysége« [...] nem a megyényi terület, a régió, hanem annál jóval kisebb; vidék vagy kistáj nagyságrendű”²⁸

Maros megye magyarsága az erdélyi székeket és vármegyéket bemutató monográfiákban

Ha a vármegye-monográfiák sorát nézzük, akkor azt láthatjuk, hogy a régióról az első monográfiakészítési hullám idején született Orbán Balázs *Székelyföld leírása* című munkájának IV., 1870-ben megjelent kötetét leszámítva – ahol a szerző a történeti Marosszék bemutatására vállalkozik²⁹ – sem a millenniumi

26 Bár területét tekintve mégis ehhez áll közelebb.

27 Barabás 2016, 75. A szerző a régión belül a következő kistájakat különíti el: „1. Marosszéki vagy székely Mezőség. Néprajzi szempontból nem tagolódik kisebb, jellegzetes mikrorégiókra. 2. Maros mente. Három mikrorégióból áll: 2.1. Vásárhely környéke, vidéke. Egykori marosszéki falvak Marosvásárhely közelében, piaci vonzáskörzetében. Integrált mikrorégió. 2.2. Tulajdonképpeni Maros mente (Lapos-Maros mente). Az egykori vármegyei Maros menti falvak Régentől délre, a Mezőség szélével együtt. 2.3. Felső-Maros mente. A Maros menti magyar falvak csoportja Régen és Déda között. 3. Nyárad mente. A Nyárad völgyében legalább három mikrorégiót lehet megkülönböztetni: 3.1. Alsó-Nyárad mente, benne Murokország és környéke. Integrált mikrorégió. 3.2. Középső-Nyárad mente. Ákosfalva és Nyárádszereda közötti falvak. Jellegzetesen protestáns (református, unitárius) karakterű kistáj. 3.3. Felső-Nyárad mente – benne a karakterisztikus, katolikus Szentföld és a református Bekecsalja. 4. Küküllő vidéke. Ezen a vidéken két kisebb egység körvonalazható: 4.1. Alsó-Küküllő vidéke. Balavásár és Erdőszentgyörgy közötti protestáns falvak és a székely Partium római katolikus falvai. 4.2. Felső-Küküllő vidéke. Erdőszentgyörgy és Sóvárad közötti falvak és a Patak mente települései. 5. Sóvidék.” (Barabás 2016, 91.)

28 Barabás 2016, 90.

29 Orbán 1870. A szerző a Marosvásárhelytől északra eső, a Maros bal partján található magyar falvakat – mivel ezek kívül esnek a történelmi Marosszék határain – nem érinti. Hasonlóan jár el Benkő Károly (Benkő 1869., bár az ő munkája csak nagyon szórványosan

úgynevezett *rejtett sorozatba*³⁰, sem a Borovszky-sorozatba³¹ nem került be a régióról készült munka. A Jókai Mór főszerkesztői felügyelete alatt magyar nyelven is megjelent *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* című 21 kötetes vállalkozás 20. kötete³² viszont már tartalmaz egy rövid összefoglaló írást Maros-Torda vármegyéről Bedőházi János tollából. A székely népeletről (társas viszonyok, lakáskultúra, népi építészet, táplálkozás, viselet) és népköltészetéről pedig Kozma Ferenc, valamint Benedek Elek készített rövid összefoglaló tanulmányt, de ezek nem térnek ki a kistáji (az egyes székekhez köthető) sajátosságokra.

A közel fél évszázaddal később megjelent *Székelyföld írásban és képen*³³ egy sajátos helyzetben készült: a Magyarországhoz visszacsatolt észak-erdélyi területekről a 19. század végén kialakított szemlélet alapján elkészített monográfia célja a nemzettudat megerősítése volt. A kötet az új adminisztratív határokat figyelembe véve mutatta be a Székelyföldet, ennek következtében a régió részeként tárgyal olyan területeket is, melyek korábban nem képezték a Székelyföld részét. Így a monográfiában nemcsak bemutatásra kerülnek a mai Maros megye részét képező, de a Marosszéken kívül eső területek (az egykori Maros-Torda vármegyei Maros mente települések, a Mezőség visszacsatolt települései és a Görgény völgyének települései), de ezek magyar lakosságát is székely etnonimmel illetik a szerzők.³⁴

tartalmaz a népeletrre és a néphagyományra vonatkozó adatokat), és a 20. század végén Sepsiszéki Nagy Balázs (1998) is, aki a romániai rendszerváltást követően készítette el, Orbán Balázs nyomdokain haladva a Székelyföld újabb leírását.

30 Élesztős 2001.

31 A sorozatban 1896 és 1913 között 18 város és vármegye monográfiája készült el.

32 *Délkeleti Magyarország: Erdély és a szomszédos hegyvidékek*, Budapest, 1901.

33 Dávid 1941.

34 A kötet nem is annyira az egyes tájak leírása, mint inkább a leíráshoz mellékelt gazdag recens képanyag révén szolgált néprajzi szempontból értékes adatokat a kutatóknak. A székely népköltészetet bemutató rész valójában korábbi, Kriza János, Orbán Balázs, Benedek Elek, Kőváry László stb. gyűjtései alapján készült válogatás.

Marosszék és Maros-Torda vármegye néprajzi felfedezése

Marosszék néprajzi felfedezése³⁵ 1863 és 1868 közé tehető, alapvetően Szabó Sámuel³⁶ és diákjainak folklórgyűjtő munkásságának eredménye. A kitartó munka során mintegy 900 tételt számláló, elsősorban balladákat, de emellett a naptári év ünnepeihez és az emberélet fordulóihoz kötődő szokásleírásokat és különböző munkaformák és -alkalmak leírását is tartalmazó gyűjtemény jött létre. Az impozáns kézirat azonban az idők során szétszóródott, a gyűjtést követően csupán néhány darab jelent meg mutatóban Arany János *Koszorújában*, majd a Gyulai Pál által szerkesztett *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első kötetében, továbbá korabeli helyi lapokban, valamint a kollégiumi diákság kézíratos lapjában. A gyűjtemény erénye, hogy számos ismeretlen balladatípust azonosított, ismert balladatípusok újabb változatait mutatta be, és földrajzi elterjedésükhöz szolgáltatott újabb adatokat. Szabó Sámuel munkásságát több jeles néprajzkutató is méltatta, a teljes anyag rekonstrukcióját Olosz Katalin végezte el.³⁷

A marosszéki balladakutatás újabb állomását Kanyaró Ferenc, kolozsvári unitárius főgimnáziumi tanár diákjainak a 19-20. század fordulóján végzett kutatásai képezik, melyek során mintegy 92 darabot számláló balladakorpusz gyűlt össze az egykori Marosszékot is magába foglaló Maros-Torda vármegye területéről. A gyűjtemény régi stílusú és ritka balladatípusok mellett számos új stílusú (büntény)balladát, sőt új keletkezésűeket is tartalmazott.³⁸

35 A klasszikus székely népballada első közlése Marosszékhez köthető. 1858-ban Nagy Lajos tette közzé a Kolozsvári Közlönyben a Barcsai balladájának egy variánsát. Ettől a közléstől eltekintve a régió balladaköltészete a 19–20. század fordulóján szinte teljesen ismeretlen volt. Kriza János is csupán egyetlen marosszéki szöveget, az imént említett ballada egy Nyárad menti változatát vette be a Vadrózsák című gyűjteménybe (Olosz 2008, 125., 2015, 114.).

36 Szabó Sámuel Kriza János és Orbán Balázs kortársa, szerteágazó érdeklődésű tudós tanár, aki 1857-től lett a marosvásárhelyi református kollégium tanára, ahol egy évre rá megalapította a város első folyóiratát (Marosvásárhelyi Füzetek). Lásd Olosz 2008, 37–38.

37 Olosz 2008.

38 Olosz 2015, 114–115.

A régióban újabb balladakutatásokat Sepródi János³⁹ és Ráduly János⁴⁰ végzett a 20. század elején és második felében egyetlen maroszéki falura, Kibédre koncentrálva. Ráduly az első kibédi balladát (*Görgei Mihályné/A gazdasszony anyja*) 1963. október 18-án háziasszonyától jegyezte le, és elküldte a marosvásárhelyi *Igaz szó* szerkesztőségének, akik révén Faragó Józseffel is kapcsolatba került. Így indult a kibédi ballada hódító útjára.⁴¹ Ráduly János balladakutásainak eredményeiből több mint egy tucatnyi önálló tanulmány született.⁴² A Faragó Józseffel közösen végzett munka pedig a kibédi balladakultúráról további féltucat, francia, német, cseh és magyar nyelvű tanulmányt eredményezett.⁴³ A maroszéki balladakutatás történetének bemutatása során meg kell említenünk Faragó József, kolozsvári folklórkutató munkásságát is, aki a 20. század második felében számos tanulmányban⁴⁴ hívta fel a szakma figyelmét a maroszéki balladákra és balladagyűjtésekre. A 19. század végén készült gyűjtemények (Szabó Sámuel és Kanyaró Ferenc diákjai által készített maroszéki és Maros-Torda vármegyei, kéziratos formában maradt vagy helyi lapokban szétszórtan közzétett ballada- és epikus énekgyűjtések) rekonstrukcióját Olosz Katalin tette közzé.⁴⁵

Néhány év különbséggel hasonló folyamat játszódott le a magyar folklórkutatás egy másik kiemelt műfaja, a népzene (és népi tánczene) területén is. A régió (Marosszék/Maros-Torda vármegye) népzenejének felfedezése és tudományos bemutatása Vikár Béla néhány korai gyűjtése mellett a kibédi származású Sepródi János nevéhez köthető, aki 1901 és 1913 között az *Ethnographia* hasábjain tette közzé a szülőfalujában gyűjtött népdalokat *Maroszéki dalgyűjtemény*

39 Közölve: Sepródi 1974.

40 Ráduly 1975., 1979.

41 Ráduly 2002, 342.

42 Lásd Jakob Albert Zsolt: Romániai magyar néprajzi bibliográfia. <http://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro/>

43 Ráduly 2002.

44 Lásd Jakob Albert Zsolt: Romániai magyar néprajzi bibliográfia. <http://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro/>

45 Olosz 2008., 2009. (A kötet egy szabédi asszonynak Kanyaró Ferenc egyik diákja, Rédiger Ödön által lejegyzett teljes balladarepertoárját teszi közzé.), Olosz 2015. A régió balladagyűjtésének történetéről részletesebben lásd Olosz 2012.

címmel. Kutatásai során mintegy 279 énekes és 44 hangszeres magyar dallamot tárt fel.⁴⁶ Néhány évvel később a régió népzeneje Bartók Béla Nyárad menti kutatásainak köszönhetően került be a szélesebb köztudatba, aki *A magyar népdal* című munkájának⁴⁷ függeléke szerint Maros-Torda vármegye területéről (Kibéd⁴⁸, Ákosfalva, Nyáradremete, Nyáradköszvényes, Jobbágytelke, Hodos, Ehed, Székelyvaja és Kisgörgény falvakból, valamint Marosvásárhely környéki katonáktól) mintegy 266 dallamot gyűjtött.⁴⁹ Marosszék tánczenéjének országos sikeréhez ugyanakkor nagyban hozzájárult Kodály Zoltán *Marosszéki táncok* című műve is, bár a szerző vallomása szerint ő maga sosem gyűjtött Marosszéken.⁵⁰ A 20. század második felében Martin Györgynek az erdélyi tánczenével és táncdialektusokkal kapcsolatos vizsgálatait,⁵¹ valamint Almási Istvánnak⁵² és Jagamas Jánosnak⁵³ a kutatásait és tanulmányait kell mindenképpen kiemelnünk. Jagamas János és Faragó József *Romániai magyar népdalok* című antológiája a Felső-Maros mentéről 14 népdalt (Disznajó 3, Holtmaros 1 és Magyaró 10) tartalmaz.⁵⁴ A marosszéki népdalok népszerűsítésében ugyanakkor a Maros megyei *Népi Alkotások Háza* munkatársai is közreműködtek. Bandi Dezső, az intézmény egykori vezetője Backamadarasról, Nyáradköszvényesről és Magyaróról is közölt népdalokat.⁵⁵ A rendszerváltást követően több helyi gyűjtés is napvilágot látott, ezek közül, a korpusz mérete okán is, külön említést érdemel Csósz Irma disznajói népdalgyűjtése.⁵⁶

Ugyanakkor azt is ki kell emelnünk, hogy Marosszéken már igen korán megindul a paraszti tárgykultúra iránti érdeklődés és ennek nyomán a tárgygyűjtés is, hiszen az 1885-ös országos kiállításon a térség már képviseltette ma-

46 Lásd Almási 2018, 47.

47 Bartók 1924.

48 Erre 1904 és 1906 között került sor, nem helyszíni gyűjtésről van szó.

49 Lásd Könczei 1970.

50 Pávai 2012c, 7.

51 Martin 1970., 1980., 1982.

52 Almási 1968a., 1968b., 1972.

53 Almási – Jagamas 1984.

54 Jagamas – Faragó 1974.

55 Bandi 1970a., 1970b., 1970c., 1970d.

56 Csósz 2008.

gát. A népi tárgyi kultúra iránti érdeklődés és annak nagyközönség előtt történő bemutatásának legimpozánsabb eredménye azonban egy lépéssel még a fentiekben jelzethetnél is korábbi időre vezethető vissza. 1864-ban ugyanis a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók X. vándorgyűlése alkalmából, Szabó Sámuel vezetésével Marosvásárhelyen néprajzi kiállítás rendeztek, mely a maga nemében úttörőnek számított az egész magyar nyelvterületen.⁵⁷

Kiemelt kutatási területek és helyszínek

Az előző fejezetben Barabás László tanulmánya nyomán *Marosi régió*nak nevezett vidék néprajzi felfedezésére – akárcsak a többi erdélyi néprajzi tájegység esetében – a 19. század végén, a 20. század elején került sor, ám a törekvés e térség népeletének és néphagyományainak monografikus bemutatására – Erdély többi tájegységeihez képest – rendre elmaradt. Sem a kezdeti időszakban, sem a későbbiekben nem volt jellemző a teljes régióra kiterjedő kutatások kezdeményezése, így történhetett meg, hogy hosszú ideig több kistáj kimaradt a vizsgálatok homlokteréből. Annak ellenére, hogy erdélyi viszonylatban az egyik magyarok által legsűrűbben lakott terület, Maros megye magyarsága rendre alulreprezentált maradt a néprajzi kutatások tekintetében. Jól példázza ezt a Szentendrei Szabadtéri Múzeum legutóbbi projektje is, melynek keretében sor került az Erdély tájegység telepítésére, ahol szintén alig van utalás a régió építészeti hagyományaira és tárgyi kultúrájára.⁵⁸

Ha a mai Maros megye területén élő magyarság néprajzi örökségének vizsgálatára irányuló munkákat nézzük, akkor nemcsak az látható, hogy csupán szórványosan végeztek alapkutatásokat a régió településein, hanem az is, hogy a legtöbb esetben az egyes területeken elért eredmények megkésve és egymástól elszigetelten jelentek meg a nyilvánosság előtt. Erre igen jó példát jelentenek az

57 Lásd Olosz 2003b., 2009, 94–102.

58 A tervek szerint Maros megyéből egy porta kerül telepítésre. Ez a Küküllő vidékét, valamint a búza és a kukorica felhasználását (puliszka) lesz hivatott bemutatni (Vass–Buzás 2007, 243–245.).

egykori Marosszék/Maros-Torda vármegye területén a 19. század végén és a 20. század elején végzett balladakutatások, melyek nagy részét csupán a 20. század végén vagy még később közölték (lásd fentebb). Ha azt nézzük, hogy melyek voltak a leginkább kutatott témák/területek, akkor azt látjuk, hogy a folklór-kutatások esetében a ballada és a népzene (lásd fentebb) mellett a mesegyűjtés területén születtek jelentős eredmények.

A marosszéki népmesekincsről készült első beszámolókat Ősz János nevéhez köthetők, aki a múlt század fordulóján szülőfalujában, Kibéden végzett gyűjtéseket, és eredményeiről a korabeli folyóiratokban készültek rövidebb beszámolók. Mesegyűjtéséből önálló kötet pedig az 1940-es években látott napvilágot.⁵⁹ Munkásságáról, melyről több erdélyi folklórkutató elismerően nyilatkozott, legutóbb a Kriza János Néprajzi Társaság 24. Évkönyvében jelent meg összefoglaló tanulmány.⁶⁰ Kibéden emellett a 20. század második felében Ráduly János gyűjtött népmeséket, ezeket és székelyföldi gyűjtéseinek eredményeit több önálló kötetben tette közzé.⁶¹

A „kis magyar világ” idején, 1942-ben szintén a Kis-Küküllő mentéről kerül újabb mesegyűjtemény a nagyközönség elé. Ekkor Böződi György tette közzé a Bözöd faluból származó Bágyi János meserepertoárját,⁶² viszont sem előszó, sem utószó formájában nem reflektált a gyűjtés helyzetére, illetve az adatközlőre. Csupán a néhány évvel később, 1958-ban megjelent kötet tartalmaz egy rövid leírást az adatközlőről. Bözödinek a 20. század negyvenes éveiben végzett gyűjtéseiből 1993-ban Nádor Orsolya szerkesztett újabb kötetet.⁶³

Az erdélyi magyar népmesekutatás meghatározó alakja, Nagy Olga szintén több mesegyűjtést végzett a mai Maros megye különböző településein.⁶⁴ Ku-

59 Ősz 1941.

60 Doszlopi 2016.

61 Például: Ráduly 1978., 1980., 1985., 1989.

62 Böződi 1942.

63 Lásd Kiss 2015, 97.

64 A Román Tudományos Akadémia Folklór Intézetének keretében 1958 és 1973 között több csoportos és egyéni kutatási programban vett részt, melyek keretében több Maros megyei településen (Mezőbánd, Marosvécs, Kásva, Udvarfalva, Görgényüvegcsúr, Hodák, Libánfalva, Laposnyatelep, Holtmaros, Maroszentkirály, Mezőpanit) is gyűjtött folklórszövegeket, közöttük számos népmesét is. A Maroszentkirályi népmesegyűjtés szövegeiből önálló

tatásainak jelentősége a nagyszámú folklórszöveg rögzítése mellett abban áll, hogy elsők között adatolta és értelmezte az erdélyi magyar folklórkutatásban a népi próza területén a 20. század második felében lezajlott változásokat. Ortutay Gyula egyéniségkutató módszerének hatására gyűjtőútjai során nemcsak a meseszövegekre figyelt, hanem az őket használó közösségre, a mesemondás alkalmaira, és a mesemondó személyének bemutatását is szem előtt tartotta. A 20. század második felében egyedül, illetve Vöő Gabriellával közösen végzett kutatások során egy-egy mesemondó repertoárjának feltárására vállalkozott. Így került sor a marosvécsi Dávid Gyula, a koronkai Cifra János és a Görgény völgyéből (Görgényüvegcsűr) származó Jakab István meséinek rögzítésére.⁶⁵ A Marosvásárhely és Szászrégen között félúton található Gernyeszegről származó Berekméri Sándor meserepertoárját pedig Szabó Judit gyűjtötte össze, adta ki és elemezte az Ortutay Gyula által kidolgozott és Erdélyben Nagy Olga munkássága révén ismertté vált egyéniségkutató módszer segítségével.⁶⁶

A folklórkutatáson belül még Magyar Zoltánnak a történeti Marosszék területén végzett mondatautatókat érdemes mindenképpen megemlíteni. A szerző két önálló kötetben tette közzé a Bekecsalja⁶⁷ és a Kis-Küküllő mente⁶⁸ recens gyűjtésekből származó mondaanyagát. Emellett a teljes erdélyi mondavilág feltekerpezését célul kitűző kétkötetes munkájában is számos, a mai Maros megye területéről származó mondat találunk.⁶⁹

Egy másik kutatási terület, ahol szintén jelentős eredmények születtek a népszokások, ezen belül is kiemelten a kalendáris szokások. Az első leírások már a 19. század második felében, a Szabó Sámuel által irányított néprajzi gyűj-

kötet (Nagy 1978.), a 2000-es években pedig a Maros mentén gyűjtött mesékből antológiát (Nagy 2004.) tett közzé. Ugyanakkor a Havadon, Mezőfelében és Udvarfalván végzett gyűjtések „melléktermékeként” több realizstikus, az asszonyélettel kapcsolatos népi elbeszélést is magnóra rögzített, melyeket az *Asszonyok könyve* című munkájában tett közzé (Nagy 1988a). A havadi történetek az Újabb paraszt dekameron (1983) anyagába is bekerültek.

65 Nagy 1988b., 1991.; Nagy – Vöő 1974. A népmeseszövegek kiadása mellett Nagy Olga több tanulmányt szentelt a mesemondók elemzésének is. Lásd Nagy 1994.

66 Szabó 1977.

67 Magyar 2007.

68 Magyar 2005.

69 Magyar 2011.

tések keretében megszülettek. A diákok a balladaszövegek mellett ugyanis több szokásbeszámolót is készítettek.⁷⁰ Néhány elszórt közlés a korabeli lapokban (*Ethnographia*, *Fővárosi Lapok*, *Erdély*) látott napvilágot.⁷¹ Az egyes települések népszokásainak feltárása a két világháború közötti időszakban is folytatódott, több szokásleírást a *Székelység* című folyóiratban közöltek.

Az 1930-as évek egyik legnagyobb teljesítményeként a Makkai Gergely és Nagy Ödön szerkesztésében napvilágot látott kötet számít, melyben a szerkesztők 59 erdélyi és partiumi magyar településről egységes szempontok szerint és viszonylag azonos időben összegyűjtött, a téli ünnepekhez kapcsolódó néphagyományokat tettek közzé.⁷² Ez a munka összesen 18 Marostorda megyéhez tartozó, magyarok lakta településről tartalmaz a téli ünnepekhez kapcsolódó szokásleírásokat.

A 20. század második feléből Barabás Lászlónak Marosszéken (Nyárad mentén és a Sóvidéken) végzett széleskörű terepmunkára alapozó szokásvizsgálatait kell megemlítenünk, mely a régió szokásainak monografikus feltárására irányult. A szerző az 1970-80-as években elkezdett gyűjtéseit először különböző erdélyi kulturális heti- és havilapokban tette közzé, majd a rendszerváltást követően önálló kötetet szentelt a sóvidéki kalendáris szokások bemutatásának,⁷³ valamint a marosszéki naptári és dramatikus népszokásoknak,⁷⁴ és külön kötetet tett közzé a marosszéki öntözőversek anyagából is.⁷⁵

Az egykori Marosszéken kívüli területekről azonban csak egy-egy elszórt szokáselemzéssel/leírással találkozunk,⁷⁶ és csak ritkán fordul elő olyan munka, mely egy település szokásainak monografikus feltárására vállalkozik.⁷⁷

Egy érdekes színfolt a Maros megyei magyar népszokások összegyűjtése érdekében tett erőfeszítések sorában a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti

70 Lásd Olosz 2009.

71 Adataikat lásd Jakab 2007.

72 Makkai – Nagy 1939.

73 Barabás 1998a., 2020.

74 Barabás 1998b., 2000., 2009., 2017.

75 Barabás 2002.

76 Pl. Horváth 1971.; Borbély 2000. Borbély egy rövid tanulmány keretében a beresztelki farsangi felvonulás 20. század végi alakulását elemzi.

77 Pl. Székely 1999.

Líceum *Novum Forum Siculorum* szakkörének keretében 2009-ben *Maros megye magyar népszokásai* címmel megjelentetett könyv, melyben 96 tanuló 36 település népszokásait mutatta be.⁷⁸

A Marossszéki néprajzi örökség feltárása tekintetében a temetők néprajzi vizsgálata területén szintén figyelemre méltó eredményekkel rendelkezünk. A temetők néprajzával foglalkozó munkák közül elsősorban Péterfi László írásai érdemelnek figyelmet, már csak azért is, mert a szakirodalomban aránytalanul túlréprezentált református fejfák és kopjafák mellett egy sajátos sírjeltípusra, a homokkő sírjelekre hívja fel a kutatók figyelmét.⁷⁹ A szerző a témának szentelt köteteiben a sírjelek bemutatása során kitér azok stílus- és alakbeli sajátosságaira, valamint ezek történeti alakulására is. A sírjeleken található motívumok elemzése mellett bemutatja azok feliratait, a szövegek stílusának és jelképvilágának alakulását is. Magabiztosan különíti el az egyes vésési technikákat, kimutatva a vidék fazekas központjainak, bútorfestő asztalosainak, valamint az egyetemes európai művészeti áramlatoknak a hatását a sírkőfaragás motívumvilágára.⁸⁰ A szerző kutatásaira támaszkodva, ezekből inspirálódva Kinda István folytatta a feltáró munkát, aki egy Kis-Küküllő menti falu, Havadtő esetében egy nagyobb kutatási projekt keretében nemcsak feltárta, dokumentálta és elemezte a település temetőjében található összes homokkőből készült sírkövet,⁸¹ hanem a helyi fiatalok segítségével azok visszaállításáról és állagmegóvásáról is gondoskodott. A Küküllő és a Nyárad mente temetőinek vizsgálatával korábban Kós Károly foglalkozott.⁸² A téma kapcsán még Sámuel Aladárnak, Nagy Ödönnek és Adorjáni Rudolf Károlynak a Maros megyei reformátusok

78 Sz. n. 2009.

79 Itt kell megemlítenünk, hogy a kőből készült sírjeleket – a néprajztól némileg eltérő szempontok alapján – elsősorban művészettörténészek kezdték el vizsgálni. Kelemen Lajos például a marosvásárhelyi református temető 17–18. századi sírköveiről közölt rövid ismertetést (Kelemen 1977.). A parasztemetők sírköveinek és díszítményeinek vizsgálata Péterfy László nevéhez kapcsolódik, aki a nagykendi temető részletes bemutatása (Péterfy 1977.) mellett a Kis-Küküllő és a Nyárad mentén található kőből készült sírjeleket elemezte (Péterfy 1983.).

80 Péterfy 2005., 2019.

81 Kinda 2016.

82 Kós 1972.

és unitáriusok temetkezési szokásairól készült leírásait lehetne megemlíteni.⁸³ Adorjáni Rudolf Károly emellett a Kriza János Néprajzi Társaság gondozásában egész kötetnyi verses halottbúcsúztatót tett közzé, melyeket 1930 és 1938 között Lukács Sándor, ravai unitárius lelkész szerzett.⁸⁴

A hagyományos életforma és falusi társadalom szerkezetének és működésének komplex vizsgálata Erdélyben az 1970-es évek második felére tehető, bár vitathatatlan, hogy előzményei közt a Dimitrie Gusti-féle falukutató iskola eredményeit is meg kell említenünk.⁸⁵ Ennek a mozgalomnak az egyik elindítója Nagy Olga, aki a fent említett Gusti-iskola módszerét alkalmazva Havadon szervezett helyi értelmiségiekből kutatócsoportot. A kutatómunka eredményei azonban csak nagy késéssel láttak napvilágot.⁸⁶ *A törvény szorításában. Paraszti értékrend és magatartásformák* című kötetében⁸⁷ a különböző terepeken végzett kutatásainak tapasztalatait gyúrta össze átfogó szintézissé, melyben a paraszti társadalom szerkezetének és működésének elemzésére, valamint a paraszti hagyományokban megragadható értékrend rekonstruálására tett kísérletet.

Ugyanakkor itt kell megemlítenünk Gagyi Józsefnek a 2000-es évektől a Nyárad mentén végzett kutatásait, melyek szintén az eltűnőben lévő „parasztkontinens” legújabb kori társadalomtörténetének vizsgálatára irányultak, és melyek nyomán számtalan a falusi életmód és társadalom átalakulásával kapcsolatos tanulmány és több önálló kötet is napvilágot látott. A Nyárad menti terepkutatásokból született köteteiben Gagyi József a földtulajdon és a földhasználat alakulása és a lopáshoz való viszony összefüggéseinek mélyreható elemzése⁸⁸ mellett a falusi lakosság technikához (a mezőgazdasági gépekhez vagy elektromos áramhoz) fűződő viszonyának árnyalt elemzésére tett kísérletet.⁸⁹ A jobbágyfalvi Balogh Pállal folytatott beszélgetéseiből pedig önálló in-

83 Sámuel 1918.; Adorjáni Rudolf 1986.

84 Adorjáni Rudolf 2006.

85 Lásd Vajda 2015.

86 Nagy 2000.

87 Nagy 1989.

88 Gagyi 2018.

89 Gagyi 2019., 2021.

terjűkötetet jelentetett meg.⁹⁰ Ugyanakkor itt érdemes még megemlíteni azokat a Kis-Küküllő mentén Szabó Árpád Töhötöm, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének tanára szakmai irányításával végzett, társadalomnéprajzi és gazdaságantropológiai alapozású néprajzi vizsgálatokat, melyek a dekollektivizáció átmeneti időszakának gazdálkodási gyakorlatait elemezték.⁹¹

Már a fentiekből is körvonalazódik az a gyakorlat, hogy a Marosszékre/Maros-Torda vármegyére irányuló kutatások egy-egy – valamilyen okból az érdeklődés középpontjába került – településre koncentráltak, és csak ritkán találkozunk egy tájegységet átölelő, monografikus kutatással. Úgy tűnik, hogy a kutatók személyes kötődése, illetve a kialakult baráti/szakmai kapcsolat határozta meg a néprajzi kutatásokat Maros megyében. Anélkül, hogy a teljesség igényével lépnénk fel, álljon itt példaként néhány sajátos eset.

Kibédet a falu szülötte, Seprődi János fedezte fel a néprajzkutatás számára, majd az ide pedagógusként kihelyezett Ráduly János munkássága révén vált nemzetközi viszonylatban is híressé a kibédi népballada (lásd fentebb). A népballadagyűjtések sikere indította el Ráduly János további kutatásait, melyek során a népmese⁹², a tréfás népi elbeszélések, találós kérdések⁹³ és a rovásírás emlékeinek feltárása mellett a kibédi szolgafiúk életének vizsgálatára is sort kerített.⁹⁴

Hasonló módon alakult Magyarózd néprajzi felfedezése, mely a település szülöttjének, Horváth Istvánnak *Magyarózdi toronyalja* című rendhagyó falurajza megjelenésének köszönhető.⁹⁵

Havadi néphagyományainak feltárására, a havadi népi gazdálkodás vizsgálatára és a település néprajzi monográfiájának előkészítésére Nagy Olga testvéreinek, Nagy Ödönnek a Havadi Református Egyházközséghez történő kinevezését követően (1940) került sor. A testvéri kapcsolat okán esett Nagy Olga

90 Gagyi 2012.

91 Peti – Szabó Á. 2006.; Kinda 2011.; Szabó 2013.

92 Ráduly 1980., 1985.

93 Ráduly 1990.

94 Ráduly 1987.

95 Horváth 1971.

választása Havadra, amikor falukutató csoportot szervezett. A kutatómunka eredményeként két monográfia látott napvilágot.⁹⁶

Zsigmond József és Palkó Attila nevéhez köthető a Felső-Maros mente magyarságának, ezen belül Magyaró intenzív (hosszú ideig tartó és a népélet számos területére kiterjedő) néprajzi vizsgálata. A szerzőpáros több kötetben tette közzé a település énekes népzenejéről, népi varrottasairól, néphagyományairól, népi mesterségeiről és a magyarói mindennapokról szóló kutatásait.⁹⁷ De személyes jelenlétük tette lehetővé, hogy a településen a kolozsvári Folklór Intézet munkatársai vagy a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatói is (pl. Faragó József, Jagamas János, Gálffy Mózses) kutatásokat végezzenek.

Jelen tanulmány írója pedig a 2000-es évek második felében kezdett el terepmunkát végezni a Marosvásárhely és Szászrégen között található Sáromberkén. Kutatásainak eredményeit több tanulmányban és két kötetben tette közzé.⁹⁸

Ugyanakkor itt érdemes megemlíteni, hogy a rendszerváltást követő időszakban lendületet vett a falumonográfiák írása. Ez már csak azért is fontos, mert ezek a kötetek rendszeresen kitérnek a település népi hagyományainak bemutatására is. Sajnos ezeknek a monográfiáknak a számbavételére és elemzésükre még nem került sor, ahogy ezeknek a munkáknak a rendszeres könyvtári összegyűjtésére sem.

Intézmények

A marosszéki/Maros-Torda megyei folklórkutatás kezdeti időszakában a gyűjtőmunkák mindenfajta komolyabb intézményi háttér nélkül zajlottak, ezért aztán nem csoda, hogy a gyűjtőpontok kiválasztását és az összegyűlt szövegek kiadását nagyon sok tekintetben az esetlegesség jellemezte. Szabó Sámuel és Kanyaró Ferenc diákjainak gyűjtéseikhez ugyan valamelyest intézményes keretet

96 Nagy 2000.; Gegesi – Nagy – Székely 2002.

97 Zsigmond – Palkó 1984., 1996., 1998.; Palkó – Portik – Zsigmond 1985.

98 Vajda 2013a., 2019a.

biztosított a marosvásárhelyi Református Kollégium, illetve a kolozsvári Unitárius Főiskola, de a korszakban a legtöbben kedvtelésből és minden komolyabb szakmai felkészültség és irányítás nélkül végezték népköltészeti kutatásaikat.

A térségben a 19. század végén, 20. század elején a folklórszövegek kutatása szempontjából az 1878-ban alapított marosvásárhelyi székhelyű Kemény Zsigmond Társaság tevékenysége számít meghatározónak. A társaság a helyi szellemi élet szervezését tűzte ki célul, ezen belül külön figyelmet szentelve a népköltészet feltárásának, bár ezirányú tevékenységének intenzitása időszakonként változónak mondható. A népköltési gyűjtés szempontjából a legaktívabb korszaknak Tolnai Lajos (1878–1884) és Petelei István (1896–1898) elnökségének ideje mondható, ahol az első korszak inkább a tervezés, a második inkább a gyűjtés időszaka volt, ekkor indult ugyanis Kriza János és Szabó Sámuel kezdeményezései után harmadszor újtára a népköltészet szervezett, társadalmi mozgalommá fejlődött gyűjtése, melynek keretében a Kemény Zsigmond Társaság két pályázatot is kiírt (az első székely táncszók és lakodalmakon, halotti torokon elhangzó versek, a második népmesék gyűjtését tűzte ki célul). A két pályázatra több pályamű is beérkezett, de a teljes anyag kiadása elmaradt.⁹⁹

A terület néprajzi vizsgálatára a 20. század első felében is rányomta a bélyegét az a tény, hogy a régió központját képező Marosvásárhelyen nem volt sem rendszeres egyetemi oktatás, sem pedig olyan tudományos intézetek, melyek keretében rendszeres néprajzi munka zajlott volna. Így az egyes kutatók továbbra is magányosan, mindenféle intézményi háttér és szakmai támogatás nélkül voltak kénytelenek dolgozni.

1955-ben alapították a Népi Alkotások Háza nevű, a hagyományos népi kultúra és a népművészeti alkotások népszerűsítését és felügyeletét ellátó intézményt. Ennek 1957-től több mint egy évtizeden át Bandi Dezső volt a vezetője, aki a hagyományos népi mesterségek, főleg a szövés, fonás, kötés és varrás, valamint a népi kerámiakészítés és faragás falun még élő hagyományát igyekezett feléleszteni, de az 1970-es évektől egy-egy település népdal- és népzenekeincsének bemutatásával is kísérletezett (lásd fentebb). Az intézmény a későbbiekben többször is

⁹⁹ Lásd Olosz 1982., 2003a.

nevet változtatott, 2010-ben összevonták a Népművészeti Iskolával, ekkor a Hagyományos Kultúra és Művészeti Oktatás Maros Megyei Központja nevet kapta. A központ a rendszerváltást követően elsősorban hagyományörző fesztiválok és táborok szervezésével foglalkozott. 2012-ben a tanulmány készítője, az intézmény akkori osztályvezetője *Tradiții Mureșene* (Maros megyei hagyományok) címmel román és magyar nyelvű néprajzi tanulmányokat közlétező folyóiratot indított, melyben évente négy-öt, a megye néphagyományait bemutató rövid tanulmány, egy-egy recenzió és néhány rövidebb beszámoló látott napvilágot.

1957-ben jött létre a Román Akadémia marosvásárhelyi fiókszervezeteként működő, Gheorghe Shincai nevét viselő Társadalom- és Humántudományi Kutatóközpont, melynek kötelékében 1967-től Szabó Miklós és Tonk Sándor mellett Olosz Katalin is tevékenykedett. Bár az intézmény keretében nem folyt programszerűen néprajzi témákra irányuló kutatás, az intézet vezetése „megtúrte” Olosz Katalin főleg levéltári munkán alapuló, jobbára elfelejtett, kallódó 19. századi és 20. század eleji folklórgyűjtések felkutatását és közzétételét célzó tudományos tevékenységét azaz – ha csak részben is –, de biztosította néprajzi feltáró munkájához az intézményes feltételeket. Ezért is írhatta Faragó József Olosz Katalinról, hogy 1967-es kinevezésével a negyedik erdélyi hivatásos népköltési kutatóvá vált.¹⁰⁰

1993-ban jött létre Marosvásárhelyen a Népi Egyetem, ahol Asztalos Enikő a magyar néprajz és népművészet szakon tartott néprajzi tárgyú előadásokat. Kurzusain több mint hatszáz hallgató fordult meg, amatőr néprajzi gyűjtők egész tábora alakult ki körülötte. Diákjai számos Marosvásárhely környéki településen végeztek gyűjtéseket, melyekből több tanulmány és kötet is született. Ebben a műhelyben végzett gyűjtőmunka nyomán született meg például a Kakas népéletét és néphagyományait bemutató falumonográfia,¹⁰¹ de ezeknek a gyűjtéseknek köszönhetően születtek későbbi köteteinek anyagai is.¹⁰²

A 20. század 60-as, 80-as éve között működött Marosvásárhelyen a Pedagógiai Főiskola, melynek 1963 és 1966 között Olosz Katalin is tanára volt.

100 Faragó 1980.

101 Asztalos 1998.

102 Asztalos 2012., 2013., 2015., 2016., 2019a., 2019b., 2019c., 2019d.

Néhány itt diplomázott tanár a későbbiekben néprajzi gyűjtőmunkát végzett és néprajzi szakíróvá vált. A rendszerváltás után közvetlenül, 1990 őszén alapították a történelmi magyar egyházak képviselői a Marosvásárhelyi Kántor-Tanítóképző Főiskolát, melynek Barabás László néprajzkutató, főiskolai tanár lett az igazgatója, aki az intézményben néprajzi tárgyú kurzust is tartott. A főiskola biztosította kutatásai számára az intézményes háttérrel.

A magyar nyelvű egyetemi képzés 2001-ben bővült ki Marosvásárhelyen, ekkor alakult meg a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Kara, ezen belül az Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék. Ennek munkatársai több olyan kutatási projektet indítottak, melyek a helyi (falusi) közösségek életét meghatározó társadalmi változásokat vizsgálták. Ezek közül elsősorban Gagyi József Nyárád menti kutatásait kell kiemelni (lásd fentebb). 2016-tól a tanszék az MTA Néprajztudományi Intézetével és a Kriza János Néprajzi Társasággal *Párhuzamos ruralitások* címmel közös kutatásokat végez a Nyárád és a Maros mente magyar településein, melynek eredményeiből több kötet is napvilágot látott.¹⁰³

A Maros megyei magyarság tárgykultúrájának gyűjtése és bemutatása

A 20. század elején az első szabadtéri múzeum terve szintén Marosvásárhelyhez köthető. 1910-ben Toroczkai-Wigand Ede a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság előtt bemutatta az első magyar állandó skanzen tervét, melynek legfőbb feladata Székelyföld hagyományos falusi építészetének bemutatása lett volna.¹⁰⁴ A szerző gyergyói, háromszéki, Küküllő és Nyárád menti, valamint torockói és kalotaszegi telket tervezett, emellett templom és temető is került volna a skanzenbe.¹⁰⁵

103 Gagyi 2019.; Jakab – Vajda 2019., Jakab – Vajda 2020.; Vajda 2019a.

104 Toroczkai-Wigand 1911, 23–24.

105 Vass – Buzás 2007b, 229.

Néhány év múlva (1913) szintén Marosvásárhelyről nyújtott be Herrmann Antal tervezetet a minisztériumnak és az EMKE-nek, melyben a székelység etnográfiajának megírását, valamint a székely néprajzi tárgyak összegyűjtését szorgalmazta.¹⁰⁶ 1914-ben pedig Toroczkai székely háziipari vásáros kiállítást rendezett Szovátán a Királyi Magyar Automobil Club kárpáti túrája alkalmából, mely május 26-án érkezett Szovátafűrdőre.¹⁰⁷

Az első székelyföldi múzeumot, a Székelyföldi Iparmúzeumot szintén Marosvásárhelyen alapították 1886-ban, a Székely Művelődési és Gazdasági Egyesület kezdeményezésére. Az intézmény elsősorban a régió kézműves életének eszközeit és termékeit gyűjtötte össze és állította ki.¹⁰⁸ Ezt követően azonban fél évszázadnak kell eltelnie, hogy az egykori Marosszéken és Maros-Torda vármegye területén újabb múzeumalapításokra kerüljön sor. Erdőszentgyörgyön 1957-ben, Szászrégenben pedig 1960-ban alapítottak múzeumot.¹⁰⁹ Szováta Város Múzeumát 1971-ben Szabó Mihály helyi tanár alapította, létrejöttét segítette a városi néptanács és a helyi fogyasztási szövetkezet is. A múzeum gazdag néprajzi anyaggal rendelkezett, melyet a helyi iskolában az 1960-as években megalakult néprajzos kör gyűjtött össze. A múzeum azonban, akárcsak az erdőszentgyörgyi, rövid életűnek bizonyult, 1975-ben ugyanis felszámolták.

A korán megindult kezdeményezések ellenére a vizsgált térségben az egyetlen szabadtéri múzeum Szászrégenben valósult meg, ez azonban elenyésző számú magyar anyagot tartalmaz.

Néprajzi múzeumok Maros megyében

A jelenlegi adminisztratív határokon belül mindössze két olyan intézmény található, mely önálló néprajzi részleggel rendelkezik: a Maros Megyei Múzeum és a Szászrégeni Néprajzi Múzeum. Kutatási területük azonban (a múzeum kül-

106 Lásd Lénárt 2004, 155–202.

107 Lásd Székely Nép 1914. 53. 2. ill. 1914. 54. 2.

108 Bónis 2003.

109 Boér – Gagyí é. n.

detését megfogalmazó alapító okiratok alapján) átlépi a megye határát. Ez első-sorban annak tudható be, hogy az 1968-as megyésítés során úgy húzták meg az adminisztratív határokat, hogy a néprajzi tájak jelentős hányadát több megye között osztották szét (lásd fentebb). Így például a Sóvidék településeiből egyaránt került Maros és Hargita megyéhez. A Küküllő mentén Maros, Szeben és Fehér, a Mezőségen pedig Maros, Kolozs és Beszterce-Naszód megyék osztoznak.

A *Maros Megyei Múzeum Néprajzi és Népművészeti Osztálya*.¹¹⁰ Elődje az 1886-ban alapított Székelyföldi Iparmúzeum, melynek 1893-ra készült el az önálló székháza. 1905-től a Kereskedelmi Minisztérium fennhatósága alá került, ekkor gyűjteménye jelentős gyarapodást ért el. Furcsa tény azonban, hogy az intézményt az 1897-ben újrászerveződő Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelősége nem tartja nyilván. Az I. világháborúban jelentős veszteségeket szenvedett. 1935-ben¹¹¹ alakul meg a városban egy román régészeti és néprajzi múzeum, Aurel Filimon (1891–1946) munkássága nyomán. A múzeum az újonnan épült Kultúrpalotában kapott helyet, az intézményt azonban 1940-ben bezárták. Az 1949-től újrainduló múzeum, ahová az Iparmúzeum anyagai is bekerültek, a rajoni rendszer létrehozását követően Tartományi Régészeti és Néprajzi Múzeum lett. 1957-ben épp a volt Iparmúzeum épületét kapta meg.¹¹² Az intézmény néprajzi részlege (osztálya) 1984-ben alakult, amikor az addig raktáron lévő anyagból állandó kiállítást nyitottak az 1982/3-as megyei rendelet nyomán múzeumi célokra átadott Toldalagi-palota épületében. Ekkor a Megyei Múzeum, mely csak 1979-ben alkalmazta az első főállású néprajzos muzeológusát, további két muzeológust és restaurátort is alkalmazott.¹¹³ Ez a kiállítás azonban, ahogy a címe is jelezte (*Unitate, continuitate, originalitate în arta populară din județul Mureș*¹¹⁴), az akkori román pártvezetés ideológiájának kiszolgálója volt, ahol szinte semmilyen formában nem került sor a megye felét

110 Hivatalos megnevezése: Muzeul Județean Mureș, Secția de Etnografie și Artă Populară. Elérhetőség: <http://www.muzeumures.ro>

111 A román irodalomban az 1934-es évszám szerepel (lásd Diaconescu 2009.).

112 Boér – Gagyí é. n.

113 Lásd Diaconescu 2009. A szerző visszaemlékezései szerint 1940 és 1984 között mindössze egy alkalommal, 1962-ben rendeztek időszakos kiállítást a néprajzi anyagból.

114 Egység, folytonosság és egyediség a Maros megyei népi művészetben

kitevő magyar etnikum (de ugyanígy a szász vagy cigány etnikum) megjelenítésre. Ez az alapkiállítás apróbb módosításokkal az elmúlt évekig fennmaradt,¹¹⁵ szimbolikusan is meghatározva az intézményben zajló munka ideológiai irányultságát. Az újabb muzeológusnemzedék feltűnésével azonban ez a koncepció jelentősen módosulni látszik, és ez a kutatási témák és területek, a tárgybeszerzés és az időszakos kiállítások tematikájában egyaránt érzékelhető. Legnagyobb hiányosságnak azonban mégis azt tekintjük, hogy az 1989-es változásokat követően sem került sor a megye magyarságának népi kultúráját bemutató nagyobb kiállítás vagy szakszerű tanulmánykötet/monográfia elkészítésére, de még a részleg évkönyvében sem szenteltek legalább egy tematikus számot a Maros megyei magyar népi kultúrájának.

A múzeum jelenleg osztályvezetővel, négy muzeológussal és egy tudományos kutatóval rendelkezik, melyek között két magyar anyanyelvű, frissen alkalmazott muzeológus található. Emellett alkalmanként külső szakmai tanácsadó minőségben vesz részt 2009 óta a részleg tevékenységében jelen tanulmány készítője is.

A néprajzi gyűjtemény alapját az egykori Székely Iparművészeti Múzeum anyagának egy része, valamint Aurel Filimon gyűjteménye képezi. A múzeum tárgyalományaiban jelentősebb magyar vonatkozású anyag a kerámia-, a viselet- és a textilgyűjteményben található. Az előbbi még az iparművészeti múzeumból maradt hátra, az utóbbi kettő pedig elsősorban az 1990-es évek második felétől gyakoribbá váló tárgyvásárlások útján került a gyűjteménybe.

*Szászrégeni Néprajzi Múzeum.*¹¹⁶ Az Anton Badea alapította intézmény indulásakor mindössze 64 néprajzi tárggyal rendelkezett. Gyűjtőterületét alapításakor az egykori Maroshévíz, Régen és Ludas, román többségű járásaihoz tartozó falvak képezték. A múzeumhoz szakszemélyzetet 1966-tól alkalmaztak, s ekkor indult meg az intézmény keretében a rendszeres terep- és gyűjtőmunka is. A múzeumnak szabadtéri részlege is van, mely az intézmény székhelyéül szolgáló, 1892-ben épült Farkas Adalbert-kúria udvarára lett telepítve, és jelenleg 10 építményt (3 lakóházat, egy istállót csűrrel, egy templomot, egy malmot

115 Az újabb alapkiállítás előmunkálatai a jelenben zajlanak.

116 Hivatalos megnevezése: Muzeul Etnografic Reghin. Elérhetőség: <http://muzeureghin.xhost.ro>

és négy préházat) foglal magába. Az intézmény 6897 tárgyat és 27.000 fényképet őriz. A múzeum egy tudományos kutatót, 2 muzeológust és 1 restaurátort foglalkoztat. Az intézménynél 2006-tól magyar ajkú muzeológus is dolgozik. 2008 és 2009 között politikai nyomásra egy görögényszentimrei *magyar ház* került telepítésre,¹¹⁷ 2011-ben pedig a múzeum nagyobb horderejű tematikus kiállítást szervezett *Szászrégen környékének magyarsága* címmel, melynek alkalmával egy, a kiállítással azonos című kétnyelvű kötet is napvilágot látott.¹¹⁸ A kötet mind tipográfiáját, mind a magyar szövegek gondozását illetően számos hiányosságot mutat.

Néprajzi tárgyú tematikus kiállítást tartalmazó városi múzeumok

A Segesvári Történeti Múzeum az Órás-torony négy szintjén található. A múzeumot 1899-ben Bacon József orvos alapította, majd ezt követően az 1904-es évtől kezdődően a Sebastian Hann Alapítványnak jutott jelentős szerep a fejlesztésében. A múzeum kezdetben az *Alt Schässburg* (Régi Segesvár) nevet viselte. Jelenleg az intézmény a régészeti és történeti gyűjtemények mellett néprajzi gyűjteménnyel is rendelkezik, mely elsősorban a Nagy-Küküllő menti falvakból származó tárgyakat tartalmaz. A múzeumban (az épület négy szintjén) régészeti, orvostörténeti, fegyvertörténeti, céhtörténeti, bútortörténeti, kerámia és néprajzi kiállítás is látható. Ezen kívül egy középkori kincskamrát is kiállítottak a torony pincéjében. A néprajzi kiállítás elsősorban a Segesvár környéki szász és román népi lakásbelsőket mutatja be.

Dicsőszentmártoni Városi Múzeum. Alapítója és egyben első önkéntes igazgatója dr. Scheitz Endre volt. Az akkor rajoni múzeum a Művelődési Házban nyílt meg az 1960-as évek elején (1962), az alapító régészeti és őslénytani gyűjteményének tárgyaiból.¹¹⁹ Az 1968-as megújítás alkalmával a múzeumot váro-

117 Lásd Borzan 2010.

118 Sz. n. 2011.

119 Ilyés – Gagy – Székely-Varga 2006, 29.

si múzeummá minősítették át, és átköltöztették a Béli-kastélyba, ahol jelenleg is található. A múzeum régészeti, őslénytani, néprajzi, numizmatikai, természetrajzi és régikönyv-gyűjteménnyel rendelkezik. Néprajzi tematikus kiállítása elsősorban a Küküllő vidékének román viseletét, valamint mezőgazdasági és háztartási tárgyait mutatja be.

A jelenlegi Maros megye területén található városok közül még Erdőszentgyörgyön és Szovátán működött muzeális intézmény, ezeket azonban az idők során felszámolták, gyűjteményeik pedig nagyjából elkallódtak. Az erdőszentgyörgyi múzeumot a megyésítés során szüntették meg, anyagának egy része minden valószínűség szerint a marosvásárhelyi megyei múzeumba került.¹²⁰ 2019-ben, hosszú előkészületek után, mely során a teljes Rhédey-kastély felújítása megtörtént, az épület emeleti szobáiban rendezték be a *Mysteria Residentiae Rhédey* címet viselő kiállítást, amely az elmúlt századok hangulatát idéző tárgyak, és korhű dokumentumok mellett digitális eszközök segítségével mutatja be a Rhédey család több mint fél évezredet átölelő történetét, a család nevesebb személyiségeinek, köztük a Claudia grófnőnek életét, illetve a kastély építéstörténetét. A Szovátai Múzeum pedig 1975-ben szüntette be tevékenységét, ma csupán „virtuális múzeumként” működik.¹²¹

Tájházak és helyi néprajzi gyűjtemények

Egy 2013-ban lezajlott kutatás során 36 Maros megyei magyar tájházat és néprajzi gyűjteményt azonosítottam.¹²² Ezek megoszlása néprajzi tájegységként a következő képet mutatja: 6 múzeum (Andrássytelep, Csittszentiván, Marosárpatok, Mezőpanit, Mezőfele és Vajdaszentivány) a Mezőségről származik. A Felső-Maros mentéről 3 múzeum (Marosvécs /2/ és Magyaró), a Lapos-Maros mentéről 3 (Marosjára, Nagyernye és Sáromberke), a Nyárad mentéről 11 (Backamadaras, Geges, Jobbágytelke /2/, Kisadorján, Mikháza, Nyáradszentbe-

120 Lásd Boér – Gagyí é. n.

121 Elérhetőség: <http://www.szovata.ro/muzeum/hun02.htm>

122 Vajda 2013b., 2016., 2019b.

nedek, Nyárádszentimre, Nyárádszentsimon, Székelybő és Vadasd), a Küküllő vidékéről pedig 12 (Dicsőszentmárton, Fehéregyháza, Havadtő, Kibéd, Kis-kend, Küküllődombó, Küküllőpócsfalva, Magyarózd, Magyarsáros /2/, Makfalva és Székelyvécke) múzeumról van tudomásunk. Emellett itt kell megemlítenünk, hogy Marosvásárhelyen, az 1. Számú Általános Iskolában Asztalos Enikő alapított az 1970-es években néprajzi szakkört, melynek keretében 7 megye 91 településéről összesen 430 tárgyból álló iskolai néprajzi gyűjteményt létesített. Ezek a falusi környezetben alapított múzeumok elsősorban a helyi értelmiségiek kezdeményezésére jöttek létre. Az alapítóik között tanárokat, tanítókat, vállalkozókat, építészeket és képzőművészeket egyaránt találunk.

Ezeknek a tájházaknak és néprajzi gyűjteményeknek az esetében a legnagyobb problémát a szakmai felügyelet és a folyamatos finanszírozás hiánya jelenti, pedig mindkettő elengedhetetlen ahhoz, hogy az egyes helyi gyűjtemények hiteles, szakszerű, egyszóval minőségi szolgáltatást tudjanak nyújtani, és a megyére kiterjedő, jól működő tájházhálózat épüljön ki. A szakmai felügyelet nem csupán a tárgyak kiválasztása és a bemutatás módszereinek megválasztása szempontjából elengedhetetlen, ugyanilyen fontos lenne az összegyűlt tárgyak állagmegőrzésének és restaurálásának, továbbá leltárba vételének szakmai felügyelete, valamint a tájházak falai közé bevitt események megválasztásának és lebonyolításának szakmai koordinálása is. A tájházakra ugyanakkor azért is érdemes komolyabban odafigyelni, mert összegyűjtik, tárolják, őrzik a múlt olyan tárgyi emlékeit is, melyek az elmúlt több mint fél évszázad során különböző – elsősorban ideológia és identitáspolitikai – okok miatt kimaradtak az állami intézmények gyűjteményeiből, ez pedig a magyar tárgyi népi kultúra múzeumi alulreprezentáltságát eredményezte.

Összegzés

Bár a számvetésünk számos okból kifolyólag nem lehet teljes, és nem is kíván a teljesség igényével fellépni, mindenképpen kirajzolódik néhány általános tendencia, mely az alábbi következtetések megfogalmazását teszi lehetővé:

(1) A Maros megye területére irányuló kutatások jelentős részét a „hely szülöttjei” (helyben élő és dolgozó személyek) végezték, akiket általában nem fűzött szorosabb munkaviszony a tudományterület jelentősebb szakmai fórumaihoz (egyetemek vagy kutatóközpontok). Utóbbiak hosszú ideig eleve a régió határain kívülre estek. Ebből az is adódik, hogy a kutatásokat végző személyek jó része leginkább lelkes amatőrnek, semmint szakavatott kutatónak tekinthető, és ez rányomja/rányomta bélyegét a kutatások eredményeire is (erről lásd még a 3. pontban). Ugyanakkor a mindenkori „központból” (Budapest, Kolozsvár) Székelyföldre/Erdélyre irányuló kutatásokban a régió – annak ellenére, hogy Erdély viszonylatában az egyik legsűrűbben lakott magyar vidékről van szó – rendre alulreprezentált maradt. Ennek igazolására elég Faragó József a romániai magyar folklórgyűjtés állapotáról készült tanulmányának – a kolozsvári Folklór Intézet archívumában található gyűjtések táji megoszlására vonatkozó – kimutatására rátekinteni.¹²³

(2) A régió alapvetően – ha eltekintünk a megyei fennhatóság alatt működő Maros Megyei Múzeum néprajzi osztályától, mely a 20. század folyamán jellemzően kevés teret szentelt a kutatásnak – napjainkig híjával van olyan tudományos, illetve oktatási intézményeknek, ahol a térség magyar lakosságának népi kultúrájára irányuló rendszeres és módszeres kutatás folyna. Az 1989-es rendszerváltást követően ugyan elindult az egyetemi struktúra kiépülése, és az állami intézményekben is alkalmaztak magyar ajkú kutatókat, muzeológusokat, ez azonban nem tudta megnyugtatóan megoldani a néprajzi kutatások problémáját.

123 Lásd Faragó 1980, 18.

(3) Az 1-es és 2-es pontokban említett okokra vezethető vissza, hogy a térség néprajzi sajátosságainak vizsgálatát elsősorban egyéni ambíciók határozták/határozzák meg, és ez egyben azzal jár, hogy a kutatásokat elsősorban az aránytalanságok és a mozaikosság jellemzi. Az egymástól sokszor időben nagyon távol eső és területileg is nagyon szórt kutatások nem teszik lehetővé a térség néprajzára vonatkozó szintézis elkészítését.

(4) A kutatások túlnyomó része leíró jellegű, a kutatói munka kimerül az egyszerű szövegközlésben és adatfeltárásban, az adatok értelmezésére, az összefüggések keresésére már nem kerül sor.

(5) Mindent összevetve a Maros megyei magyar néprajzkutatás Keszeg Vilmosnak az erdélyi magyar folklórkutatás 1944-től 1994-ig terjedő időszakát jellemző szavaival élve „a tudományos finalitás hiányával jellemezhető”.¹²⁴ Mindez a fentebb elmondottak mellett további két nagy hiánysággal szemléltethető: (a) nem készült el Maros megye néprajzi bibliográfiája, és (b) a kutatások között ritkán akad olyan, mely egy-egy téma több kistájra kiterjedő, monografikus feldolgozására vállalkozna vagy amely egy táj néprajzának, a népelet minden területét átfogó megrajzolására tenne kísérletet. Ezért nem meglepő, hogy (ezen törekvések hiányában) mindezülig még csak fel sem merült egy esetleges szintézis elkészítésének gondolata.

Az 5a. pontban jelzett helyzet némileg könnyebben orvosolható, hiszen a régió néprajzi bibliográfiájának elkészítéséhez több kitűnő adatbázis is rendelkezésünkre áll. Jakab Albert Zsolt elkészítette a *Romániai magyar néprajzi bibliográfiát*,¹²⁵ melyben összesen 15.039 tétel szerepel, és 2007-ig tartalmazza az Erdélyre vonatkozó néprajzi tárgyú közléseket,¹²⁶ értelemszerűen a Maros megyére vonatkozókat is. Emellett a Maros Megyei Könyvtár munkatársai több rendben készítették a Maros megyéről szóló könyveket számba vevő bibliográfiákat.¹²⁷ Ami a szintézis elkészítését illeti, ott valamivel bonyolultabb a helyzet. Figyelembe véve a 3. és az 5b pontoknál említetteket, aligha lehetséges

124 Keszeg 1994, 111.

125 Jakab 2007.

126 A bibliográfiáról részletesebben lásd: <https://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro/index.php?a=bibl>

127 Pl. Fülöp 2002.; Fülöp – Ferencz 2005.; Vintilă 2003., 2008.

az előző korszakok gyűjtőmunkái alapján egy olyan szintézist elkészíteni, mely minden szempontból megfelel a mai kor elmélet-módszertani követelményeinek. Sokkal inkább egy olyan szerző, helység, téma és időszak szerint könnyen rendezhető adatbázis kiépítésében kell/érdemes gondolkodni, mely gyors és ingyenes hozzáférést és szövegszintű keresést tesz lehetővé a térségre vonatkozó néprajzi irodalom lehető legteljesebb anyagában.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Adorjáni Rudolf 1986.** Adorjáni Rudolf Károly: Temetési szokások a maros-küküllői unitárius egyházkörben. *Keresztyén Magvető*, (1986) 4. sz. 214–230.
- Adorjáni Rudolf 2006.** Adorjáni Rudolf Károly: *Lukács Sándor ravai halottbúcsúztatói 1930–1938 között*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2006.
- Almási 1968a.** Almási István: Mezőpaniti népdalok. *Művelődés*, XXI. évf. (1968) 4. sz. 29–31.
- Almási 1968b.** Almási István: Görgényüvegcsúri népdalok. *Művelődés*, XXI. évf. (1968) 11. sz. 35–37.
- Almási 1972.** Almási István: Énekes népi gyermekjátékok a Nyárádmentéről. *Művelődés*, XXV. évf. (1972) 5. sz. 37–40.
- Almási 2018.** Almási István: Seprődi János marosszéki népzene gyűjtése. In: Pávai István – Sófalvi Emese (szerk.): *Székely népzene és néptánc*. (Énlaka-konferenciák V.) Hagyományok Háza – Pécsi Tudományegyetem – Pro Énlaka Alapítvány, Budapest – Pécs – Énlaka, 2018. 47–57.
- Almási – Jagamas 1984.** Almási István – Jagamas János: *Magyaró énekes népzeneje. Egy Felső-Maros menti falu magyar néphagyományairól*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.
- Asztalos 1998.** Asztalos Enikő: *Szép szivárvány koszorúzza az eget. Népelet Székelykakasdon*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998.
- Asztalos 2012.** Asztalos Enikő: *Erdélyi népi szakácskönyv*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2012.
- Asztalos 2013.** Asztalos Enikő: *Erdélyi lakodalmak és lakodalmi szokások*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2013.
- Asztalos 2015.** Asztalos Enikő: *A nyárádmenti székely népviselet a XIX. század végétől a XXI. századig*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2015.
- Asztalos 2016.** Asztalos Enikő: *Népi lakberendezés a Nyárádmentén a XIX. század végétől napjainkig*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2016.

- Asztalos 2019a.** Asztalos Enikő: *Magyar népi kézimunkák Maros megyében*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2019.
- Asztalos 2019b.** Asztalos Enikő: *A Felső-Marosmente székely népviseletéből*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2019.
- Asztalos 2019c.** Asztalos Enikő: *A magyar néptánc rövid története*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2019.
- Asztalos 2019d.** Asztalos Enikő: *A Kis-Küküllő mente székely népviselete*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2019.
- Bandi 1970a.** Bandi Dezső (szerk.): *A falu nótája. Marosmagyarói népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely, 1970.
- Bandi 1970b.** Bandi Dezső (szerk.): *Szerelem – szerelem. Backamadarasi népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely, 1970.
- Bandi 1970c.** Bandi Dezső (szerk.): *Tiszta búzából. Nyárádköszvényesi népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely, 1970.
- Bandi 1970d.** Bandi Dezső (szerk.): *Tiszta búzából. Nyárádköszvényesi népdalok*. *Művelődés*, XXIII. évf. (1970) 9. sz. 37–40.
- Barabás 1998a.** Barabás László: *Forog az esztendő kereke. Sóvidéki népszokások*. Mentor-Custos Kiadó, Marosvásárhely, 1998.
- Barabás 1998b.** Barabás László: *Karácsonytól pünkösdig. Marosszéki népszokások*. Székely Útkereső Kiadványok, Székelyudvarhely, 1998.
- Barabás 2000.** Barabás László: *Aranycsitkók, maszkurák, királynék. Erdélyi magyar dramatikus népszokások*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2000.
- Barabás 2002.** Barabás László: *Húsvét szép reggelén. – Marosszéki öntözőversek*. Impress Kiadó, Marosvásárhely, 2002.
- Barabás 2009.** Barabás László: *Akiket fog a figura. Farsangi dramatikus szokások, népi színjátékok Marosszéken*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009.
- Barabás 2015.** Barabás László: *Az otthonosság gyökerei. Népismereti írások, néprajzi tanulmányok*. Mentor Könyvek, Marosvásárhely, 2015.
- Barabás 2016.** Barabás László: *Marosszék néprajzi táj és kulturális régió*. *Ethnographia*, 127. évf. (2016) 1. sz. 66–107.
- Barabás 2020.** Barabás László: *Szikonyország eltűnőben? Életmód és mentalitás, népszokás és játék Sóvidéken*. Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont, Székelyudvarhely, 2020.

- Bartók 1924.** Bartók Béla: *A magyar népdal*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 1924.
- Boér – Gagyí é. n.** Boér Hunor – Gagyí József: *Ideológusok és szakemberek* (A Magyar Autonóm Tartomány múzeumai). Adatbank. <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?kod=164> (utolsó ellenőrzés 2020. március 18.)
- Bónis 2003.** Bónis Johanna: *A Székelyföldi Iparmúzeum*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.
- Borbély 2000.** Borbély Éva: Ünnepek, népszokások – turizmus? Egy szokás szerveződése/szervezése 1990 után. In: Fejős Zoltán – Szijártó Zsolt (szerk.): *Turizmus és kommunikáció*. (Tabula könyvek 1.) Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció Tanszék, Budapest – Pécs, 2000. 153–166.
- Borovszky 1896–1914.** Borovszky Samu: *Magyarország városai és vármegyéi. Magyarország monografiája – A magyar korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak, közművelődési és közgazdasági állapotának enciklopédiája*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1896–1914.
- Borzan 2010.** Borzan Maria (coor.): *Muzeul etnografic Reghin 1960–2010*. Editura Nico, Țirgu-Mureș, 2010.
- Bözödi 1942.** Bözödi György: *A tréfás farkas. Bágyi János meséi*. Turul Kiadás, h. n., 1942.
- Bözödi 1958.** Bözödi György: *Az eszös gyermek. Bágyi János meséi Bözödi György lejegyzésében*. Ifjúsági Kiadó, Bukarest, 1958.
- Csősz 2008.** Csősz Irma: *Megáradt a Maros. Disznajói daloskönyv*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008.
- Diaconescu 2009.** Diaconescu, Aurelia: *Aurel Filimon (4. III. 1891–6. III. 1946) fondatorul muzeului din Țirgu-Mureș. Activitatea etnografică*. Muzeul Județean Mureș, Colecția Etnografică, Editura Cezara Codruța Marica, Țirgu Mureș, 2009.
- Doszlopi 2016.** Doszlopi Lídia: Ősz János emlékezete a Kis-Küküllő mentén. Egy elfeledett tanító pályája. In: Keszeg Vilmos – Virginás Emese (szerk.): *Hagyomány és örökség a romániai magyar néprajzkutatásban. Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 24*. Kolozsvár, 2016, 91–110.

- Élesztős 2001.** Élesztős László: A millenniumi helytörténeti mozgalom - a századforduló helytörténeti kézikönyvei. In: Komlós József (szerk.): *Helyismereti könyvtárosok VII. országos tanácskozása: Székesfehérvár, 2000. július 26-28.* Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár, 2001. 43–61.
- Gagyi 2012.** Gagyi József: *Ha akartam, füttyültem, ha akartam, dúdolászgattam. Beszélgetések Balogh Pállal.* Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2012.
- Gagyi 2018.** Gagyi József: *Aki tudta, vitte. Lopás, közösség, társadalom.* Proprint, Csíkszereda, 2018.
- Gagyi 2019.** Gagyi József: *Régi ember új világban. Sztrátya Domokos életútja.* Kriza János Néprajzi Társaság – L'Harmattan Könyvkiadó, Kolozsvár – Budapest, 2019.
- Gagyi 2021.** Gagyi József: *Gép és nép. Gépek és társadalmi változások vidéken.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2021.
- Gegesi – Nagy – Székely 20002.** Gegesi László János – Nagy Ödön – Székely Ferenc: *Népi gazdálkodás Havadon.* Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002.
- Faragó 1980.** Faragó József: A mai romániai magyar folklórgyűjtés vázlata. *Népismereti Dolgozatok*, 1980. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 14–25.
- Furu 2016.** Furu Árpád: Egységes vonások és kistáji tagolódás a Székelyföld népi építészetében. *Ethnographia*, 127. évf. (2016) 1. sz. 1–23.
- Fülöp 20002.** Fülöp Mária: *Maros megye a könyvekben 1990–1999. Bibliográfia.* Marosvásárhely, 2002.
- Fülöp – Ferencz 2005.** Fülöp Mária – Ferencz Klára: *Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete. Szerzők, kiadványok, helyi vonatkozások, 1944-ig megjelent könyvek 1.* Marosvásárhely, 2005.
- Horváth 1971.** Horváth István: *Magyarózdai toronyalja.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1971.
- Ilyés – Gagyi – Székely-Varga 2006.** Ilyés Lajos – Gagyi Zoltán Loránd – Székely-Varga Béla: *Dicsőszentmárton jeles magyar személyiségei a XIX. század végén és a XX. század elején.* Alsó Kis-Küküllőmenti Magyar Ifjúság Szövetsége (Alkisz), Dicsőszentmárton, 2006.
- Jagamas – Faragó 1974.** Jagamas János – Faragó József: *Romániai magyar népdalok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974.

- Jakab 2007.** Jakab Albert Zsolt (szerk.): *Romániai magyar néprajzi bibliográfia.* Transzindex, Adatbank. [2007] Elérhetőség: <https://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro> (Utolsó ellenőrzés 2021. 10. 26.)
- Jakab – Vajda 2019.** Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái.* (Kriza Könyvek 45.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2019.
- Jakab – Vajda 2020.** Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Ruralitás és gazdasági stratégiák a 21. században.* (Kriza Könyvek 47.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2020.
- Kelemen 1977.** Kelemen Lajos: *Művészettörténeti tanulmányok.* I–II. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.
- Keszeg 1995.** Keszeg Vilmos: A romániai magyar folklórkutatás öt évtizede (1944–1994). *Erdélyi Múzeum*, 57. (1995), 3–4. füzet, 99–111.
- Kiss 2015.** Kiss Emőke: Böződi György böződi mesegyűjtése. In: Bakos Áron – Keszeg Vilmos (szerk.): *Néprajzkutatók, kutatások, reprezentációk.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2015. 97–117.
- Kinda 2011.** Kinda István: *Hagyományok béklyójában.* Székely Nemzeti Múzeum – Kriza János Néprajzi Társaság, Sepsiszentgyörgy – Kolozsvár, 2011.
- Kinda 2016.** Kinda István: *Kőbe faragott múlt. Havadtő régi sírkövei.* Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2016.
- Kós 1957.** Kós Károly: Magyar néprajzi tájak hazánk területén. *Művelődés*, 10. évf. 2. sz. (1957) 32–34.
- Kós 1972.** Kós Károly: *Népélet és néphagyomány.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972.
- Kósa – Filep 1983.** Kósa László – Filep Antal: *A magyar nép táji-történeti tagolódása* (4. változatlan kiadás). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
- Könczei 1970.** Könczei Ádám: Bartók és a székelyek. *Korunk*, 1970. 8. sz. 1158–1163.
- Lénárt 2004.** Lénárt Anna: Magyar Skansen és a Székely Nemzeti Múzeum In: Boér Hunor – Wolf Tamás (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum százhuszonöt éves jubileumára*, II, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2004. 155–202.

- Magyar 2005.** Magyar Zoltán: *Népmondák a Kis-Küküllő mentén*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2005.
- Magyar 2007.** Magyar Zoltán: *Népmondák a Bekecsalján*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007.
- Magyar 2011.** Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák. I–II*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.
- Makkai – Nagy 1939.** Makkai Gergely – Nagy Ödön: *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez*. (Erdélyi Tudományos Füzetek) EME, Kolozsvár, 1939.
- Martin 1970.** Martin György: A maroszéki táncciklus. *Táncművészeti Értesítő*, (1970) 1. sz. 5–35.
- Martin 1980.** Martin György: A páros táncok hagyományos rendje a maroszéki táncciklusban. In: Lelkes Lajos (szerk.): *Magyar néptáncgyűjtemények*. Budapest, 1980. 325–340.
- Martin 1982.** Martin György: A Maros-Küküllő vidéki magyar táncdialektus. *Zenatudományi Dolgozatok 1982*. Budapest, 1982. 183–204.
- Martin 1990.** Martin György: Magyar táncdialektusok. In: Dömötör Tekla (szerk.): *Magyar néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 390–451.
- Nagy 1978.** Nagy Olga: *Zöldmezőszárnya. Marosszentkirályi cigány népmesék*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Nagy 1983.** Nagy Olga: *Újabb paraszt dekameron*. Magvető Kiadó, Budapest, 1983.
- Nagy 1988a.** Nagy Olga: *Asszonyok könyve*. Magvető Kiadó, Budapest, 1988.
- Nagy 1988b.** Nagy Olga: *A havasi sátoros Dávid Gyula meséi*. (Ciganisztikai Tanulmányok 6.) MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 1988.
- Nagy 1989.** Nagy Olga: *A törvény szorításában. Paraszti értékrend és magatartásformák*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1989.
- Nagy 1991.** Nagy Olga: *Cifra János meséi*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.
- Nagy 1994.** Nagy Olga: Havasi mesemondók. *Honismeret*, 22. évf. (1994.) 3. sz. 72–82.
- Nagy 2004.** Nagy Olga: *Mindentudó dongó. Maros menti népmesék*. Erdélyi Pegazus, Székelyudvarhely, 2004.

- Nagy – Vöő 1974.** Nagy Olga – Vöő Gabriella: *A mesemondó Jakab István*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974.
- Nagy 2000.** Nagy Olga (szerk.): *Változó népi kultúra. Társadalomnéprajzi vizsgálat Havadon*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2000.
- Nagy 1992.** Nagy Ödön: Temetési szokások a Maros megyei református gyülekezetekben. *Néprajzi Látóhatár*, I évf. (1992) 3–4. sz. 53–64.
- Olosz 1982.** Olosz Katalin: A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság népköltészeti tevékenysége. In: Kriza Ildikó (szerk.): *Kriza János és a kortársi eszmeáramlatok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 151–164.
- Olosz 2003a.** Olosz Katalin: A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság népköltészeti tevékenysége. In: Olosz Katalin: *Víz mentére elindultam*. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2003. 83–93.
- Olosz 2003b.** Olosz Katalin: *Egy kiállítás emlékképei*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2003.
- Olosz 2009.** Olosz Katalin: Az erdélyi néphagyományok elfelejtett gyűjtője: Szabó Sámuel. In: Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok* (Sajtó alá rendezte Olosz Katalin). Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2009. 15–129.
- Olosz 2012.** Olosz Katalin: A Maros megyei balladagyűjtés múltjából. *Tradiții Mureșene. Revista anuală de etnografie și patrimoniu cultural*. 2012. 13–19.
- Olosz, 2008.** Olosz Katalin (s.a.r.): *Szabó Sámuel: Erdélyi néphagyományok*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008.
- Olosz 2009.** Olosz Katalin: *Ne mondd anyám, főd átkának. Dimnény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd 1895–1896*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2009.
- Olosz 2015.** Olosz Katalin: *Kanyaró Ferenc: Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2015.
- Orbán 1868–1873.** Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása. Történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból*. I–VI. Pest, 1868–1873.
- Ősz 1941.** Ősz János: *A csudatáska. Eredeti székely népmesék*. Erdélyi Szépművészeti Céh, Kolozsvár, 1941.
- Palkó – Portik – Zsigmond 1985.** Palkó Attila – Portik Irén – Zsigmond József: *Felső-Maros vidéki varrottások*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1985.

- Pávai 2012a.** Pávai István: A népi tánczene kistáji tagolódása Erdélyben. In: Richter Pál (főszerk.): *Magyar Népzenei Antológia. Digitális összkiadás.* DVD-ROM, Magyar Tudományos Akadémia – FolkEurópa Kiadó, Budapest, 2012.
- Pávai 2012b.** Pávai István: *Az erdélyi magyar népi tánczene.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2012.
- Pávai 2012c.** Pávai István: Kodály marosszéki dallamai. *A Magyar Kodály Társaság Hírei* XXXIV. évf. (2012) 3. sz. (szeptember) 6–9.
- Pávai 2018.** Pávai István: Székelyföld népi tánczene szempontú táji tagolódása In: Pávai István – Sófalvi Emese (szerk.): *Székely népzene és néptánc.* (Énlaka-konferenciák V.) Hagyományok Háza – Pro Énlaka Alapítvány – Pécsi Tudományegyetem, Budapest – Énlaka – Pécs, 2018. 15–46.
- Peti – Szabó 2006.** Peti Lehel – Szabó Árpád Töhötöm (szerk.): *Agrárörökség és specializáció a Kis-Küküllő mentén.* Nis, Kolozsvár, 2006.
- Péterfy 1977.** Péterfy László: Faragott sírkövek és díszítményeik a nagykendi temetőben. *Folklór Archivum* 7., MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 1997. 79–162.
- Péterfy 1983.** Péterfy László: Kőből készült sírjelek a Kis-Küküllő és a Nyarád mentén. *Ars Hungarica*, 1983. 77–86.
- Péterfy 2005.** Péterfy László: *Marosszék régi sírkövei.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2005.
- Péterfy 2019.** Péterfy László: *Marosszék temetőinek régi sírkövei.* Kossuth Kiadó, Budapest, 2019.
- Ráduly 1975.** Ráduly János: *Kibédi népballadák* (Gyűjtötte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Ráduly János), Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975.
- Ráduly 1978.** Ráduly János: *A vízitündér leánya. Kis-Küküllő menti népmesék.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1978.
- Ráduly 1979.** Ráduly János: *Elindultam hosszú útra. A kibédi Majlát Józsefné Ötvös Sára népballadáit.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.
- Ráduly 1980.** Ráduly János: *Tündérszép Mosolygó Ilona. Kibédi népmesék.* Creangă Kiadó, Bukarest, 1980.
- Ráduly 1985.** Ráduly János: *Az álomfejtő fiú. Kis-Küküllő menti népmesék.* Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1985.

- Ráduly 1987.** Ráduly János: *Mikor a szolgának telik esztendeje. A kibédi gazdai szolgák életéből.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1987.
- Ráduly 1990.** Ráduly János: *Hold elejti, Nap felkapja. Kibédi találós kérdések.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1990.
- Ráduly 2002.** Ráduly János: Egy folklórtanulmány születése és pályafutása. Faragó József levélváltásai Ráduly Jánossal. In: Deáky Zita (szerk.): *Ünnepi kötet Faragó József 80. születésnapjára.* (Néprajzi Látóhatár kiskönyvtára 8.) Györffy István Néprajzi Egyesület, Budapest, 2002. 342–353.
- Sámuel 1918.** Sámuel Aladár: Kisküküllő vármegye református népének temetkezési szokásai. *Ethnographia*, 29. évf. (1918) 91–104.
- Seprődi 1974.** *Seprődi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtései.* (A bevezető tanulmányt írta Almási István, Benkő András és Lakatos István, a kötet Benkő András gondozásában jelent meg), Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974.
- Sepsiszéki Nagy 1998.** Sepsiszéki Nagy Balázs: *Székelyföld falvai a XX. század végén. I–IV.* Nap Kiadó, Budapest, 1998.
- Szabó 2011.** Szabó Árpád Töhötöm: *Gazdasági adaptáció és etnicitás: gazdaság, vidékiség és integráció egy erdélyi térségben.* Kriza János Néprajzi Társaság – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2011.
- Szabó 1977.** Szabó Judit: *Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeszegi meséi.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.
- Székely 1999.** Székely Ferenc: *Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 1999.
- Vajda 2013a.** Vajda András: *Az írás és az írott szó hatalma. Az írás a mindennapokban egy Maros menti településen.* (Emberek és kontextusok 9.) Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013.
- Vajda 2013b.** Vajda András: Tájházak, falumúzeumok és néprajzi gyűjtemények Maros megyében. *Örökségünk. Történelem. Népelet. Néphagyomány.* VII. évf. (2013) 4. sz. 20–23.
- Vajda 2015.** Vajda András: A falutörténetek szerzői, forrásai, médiumai és a helyi kultúráról alkotott szemléletük. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Lokális történelmek. A lokális emlékezet alakzatai.* (Emberek és kontextusok 12.) Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2015. 7–23.

- Vajda 2016.** Vajda András: A Maros megyei falumúzeumok és helytörténeti gyűjtemények jelenkori használata. In: Biró A. Zoltán – Bodó Julianna (szerk.): *Helyzetek és változások: Székelyföldi társadalomtudományi kutatások a DOMUS program támogatásával.* Státus Kiadó, Csíkszereda, 2016. 200–244.
- Vajda 2019a.** Vajda András: *Változó létformák vidéken. Egy Maros menti falu gazdasági-kulturális szerkezetének átalakulása.* Dissertationes Ethnographicae Transylvanicae. L'Harmattan – Kriza János Néprajzi Társaság, Budapest – Kolozsvár, 2019.
- Vajda 2019b.** Vajda András: A tájházak helyzete Erdélyben. In: Bodó Barna (szerk.): *Erdélyi magyar civil évkönyv 2018 – 2019.* Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, 2019. 108–136.
- Vass – Buzás 2007.** Vass Erika – Buzás Miklós: A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Erdély épületegyüttesének előzetes telepítési koncepciója. *Ethnographia*, 118. évf. (2007) 2–3 sz. 227–269.
- Vintilă 2003.** Vintilă Anna (szerk.): *A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája. 1996–2000.* Marosvásárhely, 2003.
- Vintilă 2008.** Vintilă Anna (szerk.): *A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája. 2001–2005.* Marosvásárhely, 2008.
- Zsigmond – Palkó 1984.** Zsigmond József – Palkó Attila: *Magyaró énekes népzeneje* (Jagamas János közzétételében) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.
- Zsigmond – Palkó 1996.** Zsigmond József – Palkó Attila: *Magyaró néphagyományaiából. Szemelvények.* Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 1996.
- Zsigmond – Palkó 1998.** Zsigmond József – Palkó Attila: *Magyaró hétköznapijai. Népi foglalkozások, mesterségek.* Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 1998.
- Sz. n. 2009.** Sz. n.: *Maros megyei magyar népszokások.* Marosvásárhely, 2009.
- Sz. n. 2011.** Sz. n.: *Maghiarii din Reghin și împrejurimi. Szászrégen vidékének magyarsága.* Editura InfoArt Media, Sibiu, 2011.

The state of ethnographic heritage in Maros County:
Preliminary work on the ethnography of Maros County

ABSTRACT: The present manuscript presents the first partial result of a major research project designed to explore the ethnographic heritage of the Hungarian population of Maros County (today: Mureș, Romania) and to present it in the form of a handbook or database, with the aim of identifying the scattered research on the ethnography of the Hungarian population of Maros County (formerly Marosszék, later Maros-Torda) and the trends (main research areas and sites) that have characterized the last one and a half centuries of research. The study is exploratory in nature and adopts a historical perspective. It examines the efforts that have been made over the past one and a half centuries to explore and define the specificities of the region's folk culture, and the way in which these findings have been incorporated into the local and academic community.

KEYWORDS: Maros County, ethnographic region, ethnographic heritage, ethnographic research, history of science

